

LA FIXACIÓ DELS ELEMENTS CLIMÀTICS EN EL PAISATGE DE LES ILLES BALEARS A TRAVÉS DE LA TOPONÍMIA

Antoni ORDINAS GARAU

Departament de Ciències de la Terra. Universitat de les Illes Balears

RESUMEN

La fijación de los elementos climáticos en el paisaje de las Islas Baleares a través de la toponimia. La toponimia puede ser un buen instrumento para el estudio y análisis de los elementos del paisaje. También de los elementos climáticos que aparecen en los topónimos. A partir de la información obtenida de la toponimia balear, se detectan ejemplos relativos a diversos meteoros como la nieve, los relámpagos y el viento, entre otros; además de los nombres de lugar relacionados con la exposición solar.

Palabras clave: Islas Baleares, toponimia, paisaje, elementos climáticos.

ABSTRACT

The fixation of climatic elements in the landscape of Balearic Islands among the toponomy. The toponomy is a good instrument for the study and analysis of the landscape element's. Too of the climatic elements in the place names. In the information of the balearic toponomy there is examples of the weather phenomenal like the snow, the lightnings and the wind, as well as the place names related to the solar exposure.

Keywords: *Balearic Islands, toponomy, landscape, climatic elements.*

1. INTRODUCCIÓ

No hi ha dubte que la toponímia pot ser un excel·lent instrument per a l'estudi i anàlisi dels elements del paisatge, i especialment d'aquells fenòmens que el configuraren en el passat. En els noms de lloc s'hi diposita una valuosa capa d'informació que molt sovint encara resta inèdita, lluny de la mirada de la ciència i dels seus investigadors. Aquest és el cas de l'empremta que han deixat els elements climàtics sobre el territori balear i que han quedat fixats a la toponímia mitjançant l'acció -continuada o espectacular- de diversos meteors. A continuació, a partir de la toponímia obtinguda per diverses fonts i entre les que destaca la del *Mapa Topogràfic Balear* a escala 1:5.000, intentarem una aproximació a aquesta nova perspectiva que ens acosta el paisatge als elements climàtics mitjançant l'anàlisi de la seva toponímia. Una toponímia que, cal advertir-ho ja d'entrada, no es mostra especialment prolífica a l'hora de reflectir la majoria dels fenòmens meteorològics els quals, precisament per això mateix, adquireixen força significació.

2. ELS METEORS

La pluja, el sol, el vent, la neu, els llamps i les tempestes... són alguns dels termes corrents de la llengua per a designar els estats del temps més usuals, però, com ara veurem, no tots queden fixats a la toponímia de les Illes Balears ni en la mateixa freqüència. A més, mentre alguns no apareixen mai o rarament, d'altres ho fan tan sovint que esdevenen genèrics toponímics (Ordinas, 2002). Però anem per parts i vegem cada un dels meteors presents a la toponímia balear:

2.1. La neu

Les precipitacions en forma de neu són poc freqüents a la major part del territori balear, tret de la Serra de Tramuntana de Mallorca, on amb una periodicitat gairebé anual s'hi sol dipositar, sobre els cims més elevats, una capa d'aquest blanc element d'una gruixa molt variable. Aquest fenomen, fins la segona dècada del segle XX, va donar lloc a una activitat que va esdevenir tradicional i d'important repercussió econòmica, consistent en la recollida i posterior comercialització de la neu. Una activitat, d'altra banda, que sembla tenia l'origen a l'època de la dominació musulmana de l'illa quan ja eren preuats els usos gastronòmics i medicinals de la neu. No és d'estranyar, per tant, que ja des d'antic la toponímia fixàs repetidament aquelles construccions destinades a l'arreglada i emmagatzematge de la neu fins a donar lloc a vertaders genèrics toponímics com el de *Casa de Neu* o *Casa de sa Neu* que designava la instal·lació formada per una cavitat destinada a emmagatzemar-hi la neu o gel natural i una casa o porxo per a refugi dels nevaters. Es tracta de la denominació que rebia conjuntament tota la infraestructura muntada entorn a l'explotació i que estava formada bàsicament pel pou o pous on s'hi dipositava la neu i el porxo dels nevaters, refugi pels treballadors. Aquest topònim apareix amb relativa abundància i amb algunes variants com les de *Casa de la Neu*, *Cases de sa Neu*, *Caseta de sa Neu* i *Casetes de sa Neu*. Per diferenciar-les entre si, sovint poden anar acompanyades d'un determinant referit a la propietat o al fet geogràfic on es localitzen: *Casa de Neu de Fartàritx*, *Casa de Neu de ses Figueroles*, *Casa de Neu des Puig Tomir*, *Cases de Neu d'en Galileu*...

La cavitat o dipòsit destinada a emmagatzemar-hi la neu pot rebre la denominació específica de *Clot de neu* o *Clot de sa neu* i *Pou de Neu*, tal com també reflecteix la toponímia. A més de la quarantena llarga de neveres inventariades, la referència toponímica s'estén a altres noms on la neu fa la funció determinant: *Puig de sa Casa de sa Neu*, *Pla des Clot de Neu*, *Camí de ses Cases de Neu*, *Costa de sa Neu* i *Pla de sa Neu*.

Tota la toponímia relativa a la neu es concentra a la Serra de Tramuntana de Mallorca, tret dels casos de la *Costa de sa Neu*, recollida a la possessió d'Infern de Sant Llorenç des Cardassar, d'una casa de neu a les muntanyes d'Artà -que presenta seriosos dubtes i que citam amb reserves, ja que es troba a tan sols 280 m sobre el nivell de la mar- i dos topònims limítrofs situats dins el terme de Ferreries, a la part central de l'illa de Menorca: *Pla de sa Neu de Dalt* i *Pla de sa Neu de Baix*.

2.2. Els llamps

Un dels fenòmens meteorològics associat a les tempestes i que, quan es produeixen, solen passar menys desapercebutos són els llamps. Tot i que efímers, no ho és tant la seva acció devastadora sobre

alguns elements del paisatge i la memòria dels homes. Prova d'això n'és el relativament elevat nombre de topònims -dins el conjunt dels referits a la meteorologia- que n'han fixat la caiguda a terra d'una d'aquestes descàrregues elèctriques. Sempre com a determinants del topònim i en singular, solen identificar orònims, a vegades de morfologia negativa (*Coma des Llamp, Comellar des Llamp*) o litoral (*Cala Llamp, Caló des Llamp, Rincó des Llamp, Pesquera des Llamp*), però més sovint positiva (*Penyal des Llamp, Penya des Llamp, Penya del Llamp, Tossa del Llamp, Cap des Llamp, Serra des Llamp*). A més d'algun cas de difícil classificació (es Llamp, el Llamp), també trobam microtopònims (*Pedra des Llamp, Cova des Llamp*) i altres noms de lloc on la referència ja és secundària (*Camí de Cala Llamp, Camí des Cap des Llamp, Cocó de sa Penya des Llamp, Cova des Penyal des Llamp*). Fins i tot, en algun d'aquests casos el topònim fa referència a l'acció sobre la vegetació arbòria: *Tanca des Pi des Llamp*.

2.3. El vent

En aquells indrets, generalment per la seva especial configuració, on el vent acostuma bufar amb força o el moviment de l'aire hi és persistent, no és estrany que hi arrelin topònims que molt sovint hi fan referència mitjançant el genèric vent. Registram abundants *Coll des Vent, Collet des Vent, Puig des Vent* i *Serra des Vent* arreu del territori, els quals compleixen tots ells, i especialment el primer, amb el requisit d'una morfologia que afavoreix el pas de l'aire. No obstant això, a la llista anterior també s'hi afegeixen exemplars de *Punta des Vent, Penyal des Vent, Camp des Vent, Porxo des Vent, Cap Ventós, Tanca des Vent, Rota des Vent* i *Son Vent*. Ja amb un major grau de diversitat també apareixen topònims amb la forma plural (*Serrals des Vents, es Quatre Vents, Era des Quatre Vents*) o en una posició secundària (*Xibiu des Coll des Vent, Camí des Coll des Vent*), sense fer esment als nombrosos molins de vent i eres que també trobam a la toponímia. A més, els llocs molt exposats al vent, a Mallorca i Menorca s'anomenen *bufadors*, mentre que a Eivissa són *badies* (DCVB,2).

En altres casos, la referència al moviment de l'aire pot ser indirecta (*Punta de s'Eixugador*) o adoptar denominacions relatives a una menor intensitat (*Illa de l'Aire, Platja de l'Aire, s'Airot, Caló de s'Oratge...*). Hem de rebutjar, per artificioses, les denominacions neotoponímiques d'alguns entorns urbans o urbanitzats (*Bonaire, Cielo de Bon aire, Bons Aires...*) amb què es vol remarcar la seva salubritat com a valor social.

D'altra banda, cal destacar la important presència toponímica de la nomenclatura de cada un dels vuit vèrtex de la rosa dels vents (llevant, xaloc, migjorn, llebeig, ponent, mestral, tramuntana i gregal) que solen aparèixer com a determinants dels topònims. La densitat de la seva presència és especialment significativa a la toponímia litoral, i dins ella a la nisològica, que s'utilitza per a identificar les morfologies litorals més prominents de cara a la navegació. Són freqüents en els illots i illes menors i a banda i banda de les entrades a badies, ports, cales i altres articulacions de la costa. En podem trobar una interessant mostra a la toponímia dels illots de les Pitiüses (Aguiló, 1987). Tot i que sembla que l'ús d'aquests determinants obeeix a criteris principalment d'orientació, tampoc podem descartar en alguns casos la possible referència a la direcció del vent dominant, tal com recorda la glossa:

*Horrend estava es Xaloc,
en es Migjorn llampejava.
Es Llebeig canyes inflava,
es Ponent que el se mirava
i es Mestral que duia es joc.
Sa Tramuntana que estava
a punt de toc i retoc,
es Gregal que ho replegava
i es Llevant que mos donava
s'aigua amb un carabassot.*

Una mostra dels exemplars toponímics la constitueixen: *Morro de Xaloc, Punta des Guergal, Morro de Ponent, Serra de Tramuntana, Picatxo de Migjorn, Punta de Llebeig de s'Estufador, Cova del Xaloc, Serres de Llevant, Platja de Ponent, Cova des Nord de s'Illa Murada, Escull de Llevant, Cap de Gregal de s'Illot, Cova de Llevant, Punta de Llevant, Punta de Ponent, Calada de sa Solta de sa banda de Migjorn, Punta de Gregal de sa Foradada, Punta del Nord de ses Variades, Racó de Migjorn de sa Galera, Pesquera de Ponent, Pesquera de Llevant, Caló des Guergal, Punta de Ponent, Racó de sa Tramuntana, Caló de sa Tramuntana, Cala Tamarells des Nord, Cala Tamarells des Sud, Cala Viola de Llevant, Cala Viola de Ponent, Camí Vell des Migjorn, Es Migjorn Gran, Cap de Llebeig, Cap des Mestral, Cap de Llevant, Morro de Llevant, Ensenada de Tramuntana, Cala des Llebeig, Cap de Tramuntana, Roquissar de Llevant, Punta de Tramuntana, Caló de Guergal, Pesquera de Migjorn, Punta de Guergal, Punta de Mestral, Illa de Tramuntana, Racó de Tramuntana de s'Escull, Raconet de Ponent, Raconet de Llevant, Escull de Tramuntana, Olla de Tramuntana, Olleta de Llevant, Punta de Migjorn, Racó de Xaloc, Punta de Xaloc, Castellet de Ponent, Coster de Ponent, Moll de Ponent, Pas de Ponent, Caló de Ponent, Illeta de Llebeig...*

També en una localització preferentment litoral i degut a l'acció del vent, cal fer esment als *bufadors* (es *Bufador, Bufador de s'Algar*), ara en l'accepció de forat o obertura subterrània d'on hi surt expel·lit aire de forma intermitent o contínua. D'aquestes perforacions adjacents a la línia de costa surt aire o esquitxos d'aigua impulsats per les ones, especialment els dies de mal temps. La presència d'aigua explica que també s'anomenin *esquitxadors* o *esquitadors* altres indrets de funcionament similar. I a la toponímia també apareixen les formes reduplicades *esbufador, esbrufador* i *estufador*.

Finalment, trobam apel·latius que guarden relació amb l'acústica i, a la vegada, amb els efectes d'una meteorologia que malmena la mar. Pot ser el cas de *saluet* que ha estat definit com «l'indret litoral on la mar en certs dies fa molta remor que se sent des de molt lluny (Mallorca)» (DCVB, 9). No obstant això, el DECLIC, en assenyalar que es tracta d'un mot peculiar de les Illes, possible herència del mossàrab, amb el significat de «crit o remor que es repeteix insistentment», o més concret «crit dels mariners per fer una maniobra a la una», sembla inclinar-se cap un indret costaner on es pot atracar, al temps que rebutja la «*tendenciosa explicació que 'la mar en certs dies fa molta remor'*», tot afegint que «*enlloc del món hi ha cap paratge de costa on no sigui així*».

Amb la referència als termes bou i vaca també localitzam topònims costaners que metafòricament designen cavitats litorals que 'bramulen' els dies de mal temps, quan les ones i el vent s'estavellen

en força contra la costa rocosa. N' apareixen exemplars toponímics a les costes mallorquina i eivissenca (*es Bouet, es Bou des Cap, es Brul del Bou, sa Vaca*). Moreu-Rey (1982), per la seva banda, amb el títol «Remor, moviment i temperatura de l'aigua» afegeix, entre altres, el genèric *cornador* que defineix com a «*roca de la costa mallorquina on l'embat de la mar resona com un corn*». Ambdós termes, vaca i cornador, foren bellament recollits pel poeta Miquel Costa i Llobera en el següent fragment de *La Ribera de "Canten-i-dormen"*:

*Ara, al sentir bramular
la Vaca del Cosconar
dins la tempesta que passa,
mentre el gegant Cornador
com un antic caçador
par que soni el corn de caça...*

Altres topònims que pertanyen a aquest grup són *na Bugadera* (Escorca), nom d' una balma on amb el mal temps l'aigua hi entra per baix i surt per alt fent molt de renou; la *Cova de l'Uf* (Llucmajor), d'origen onomatopèic, pel renou de la mar quan els temporals hi baten (Aguiló, 1996); *Caló des Borgit* (Santanyí) i *Cala Brogit* (Calvià), amb el significat de «successió confusa de sorolls» (DCVB, 2).

2.4. Altres

Encara trobam referència toponímica a altres fenòmens meteorològics, els quals probablement tant per la menor repercussió com per la major brevetat en què es fan evidents són ben escassos. Tal és el cas de noms de lloc com *ses Gelades, Clot de la Serena* i *Arc de Sant Martí*, l'origen dels quals desconeixem. Però no és aquest el cas de *Abrisat*, nom amb què es designa a Mancor de la Vall una esllavissada de terra produïda per abundoses pluges. Es tracta d'un terme hàpax, o d'un sol representant, que ja recollí el DCVB. El topònim sorgí pel març de 1721 quan es produí l'enfonsament d'una finca anomenada el *Molí de Biniarroi* produint-se la gran catàstrofe que dessorà la major part del petit llogaret de Biniarroi -que ha romàs fins hores d'ara despoblat- i quedant el que abans era un fondal convertit en terres altes, ja que abans d'aquella data el topònim no apareix a cap font consultada (Fiol, 1988-97). La memòria popular ha servat el succés, tot i que atribuint la causa a un moviment sísmic.

L'aparença dels topònims sovint pot portar a confusió, fins el punt de trobar-nos amb el que després resulta ser un fals topònim meteorològic. Així, en el mateix terme de Mancor de la Vall s'hi localitza un camp amb el nom d'*es Calabruixar*, el qual no té res a veure amb un episodi espectacular de calamarsa, sinó que resulta tenir l'origen en l'abundant presència de plantes dites calabruixes (*Muscari comosum* i *Muscari racemosum*), també conegudes popularment per cap-blaus.

3. L'EXPOSICIÓ SOLAR

Un altre aspecte més o menys lligat amb la temàtica que ens ocupa és el de la toponímia relativa a l'exposició, ja sia per l'absència o per l'acció directa dels raigs solars sobre un lloc determinat

amb efectes d'il·luminació, temperatura i humitat. Hi ha tota una sèrie d'apel·latius toponímics que fan referència a la qualitat que presenten alguns indrets, especialment dels vessants, degut a la seva orientació o exposició solar. És prou coneguda la importància que té per un vessant la seva posició respecte al sol, de manera que aquell vessant encarat al sol, al migjorn -recordem l'etimologia de 'posició del sol al migdia'-, serà més sec i menys fred que el que hi dóna d'esquena; i aquest darrer, per contra, més ombrívol, i per tant més humit i menys calorós que el primer. A les illes Balears, com a tots els territoris secs del nostre hemisferi, els vessants que donen al nord tenen una vegetació més densa que els que s'orienten cap el migdia, fins el punt que aquesta qualitat serveix de criteri per a l'orientació. Per contra, els que enfilen el sud són els preferits tant per al conreu com per a l'establiment de la casa. Aquestes qualitats no han passat desapercibudes pels habitants del territori balear com ho palesa també la toponímia. No obstant això, la simplicitat d'aquest tret es redueix a la tòpica dualitat o dicotomia sol/ombra que és l'origen de dues famílies de mots que s'organitzen a l'entorn dels radicals 'sol-' per als noms del vessant encarat a migjorn; i 'bac-/bag-' per als del vessant que dóna al nord.

Són part del primer grup termes com el d'*assolellador/assoleiador* (s'*Assolellador*, *Cavall de s'Assolellador*) que, a Eivissa, designa un indret rocós i planer utilitzat pels pescadors per a secar peix; però també, a Mallorca, pot agafar el significat de «lloc bo per assolellar-s'hi, especialment, espai descobert i tancat de paret que forma part de la sollar i serveix perquè els porcs s'hi assolellin» (DCVB, 2). A vegades la referència apareix en forma d'adjectiu: *Corral Assolellat*.

A la mateixa família, però amb una major representació toponímica, hi trobam solana (*ses Solanes*, *la Solana*, *Solana d'en Rafal*, *Solanes de Casteví*, *Punta de la Solana*, *Maressos de la Solana*, *Platjola de la Solana*, *Punta de sa Solana*) amb el significat genèric de terreny en pendent situat cara a migdia, on dóna molt el sol. L'accepció eivissenca de «coster on hi ha marges o parets de través per aturar la terra que no s'esllavissi; feixa de terra sostinguda per marge o paret» (DCVB, 9) ben bé podria ser una derivació de la primera.

Però tal volta el representant toponímic més singular i repetit d'aquest grup sia el d'*Ull de Sol* que, segons el DCVB (10), a Mallorca és el lloc on arriben de ple els raigs del sol. No obstant això, mentre que a Mallorca no en coneixem cap exemplar, és un genèric molt corrent a la toponímia de Menorca per a designar les tanques amb molt bona exposició solar (s'*Ull de Sol*, *Ull de Sol Petit*, *Ull de Sol de ses Penyes*, *Enclotxa de s'Ull de Sol*), on també trobam la variant *Ull des Migdia*.

Finalment, no podem descartar que una bona exposició de l'astre rei sobre els llocs dits sia l'origen de topònims com *Sementer des Sol*, *Serral des Sol*, *Canal des Sol* o *Carrer des Sol*, si bé tampoc podem excloure la possibilitat, més probable en els casos de topònims urbans, que es tracti d'un homenatge al firmament astronòmic en el que comparteix protagonisme amb la Lluna (*Carrer de sa Lluna*), la referència a la qual a vegades és simplement metafòrica (*Sementer de ses Mitges Llunes*, *sa Mitja Lluna*, *Serral de sa Lluna*). Tornant al sol, tampoc podem considerar genuïna la neotoponímia sorgida arran del turisme i que l'utilitza com a reclam a algunes urbanitzacions: *Sol de Mallorca*, *Palma Sol*, *Club del Sol*, *Sol del Este*, *Sol i Terra*, *Mar i Sol*, *Sol y Descanso*.

Quant a la toponímia i els genèrics denotadors d'una nul·la o deficient exposició solar, el primer terme a considerar és el de *mosquera* (*sa Mosquera*, *ses Mosqueres*, *les Mosqueres*) que a Menorca usen per identificar un «lloc ombrívol del bosc on el bestiar va a remugar els migdies d'estiu, per

preservar-se de la soleuada i de les mosques» (DCVB, 7). Però la seva presència toponímica a indrets on no té res a veure amb l'anterior accepció és la causa que existeixi divisió d'opinions al respecte, i així, mentre una hipòtesi el considera derivat de "*muscaria*", lloc on abunda la molsa; l'altra el pretén relacionar amb la presència de mates mosqueres. Els casos que coneixem, al tractar-se de llocs ombrívols, fan que ens decanem per la primera, sense que amb això no vulguem deixar constància de la màxima cautela.

Però els termes més representatius són els d'obaga o obac -del llatí "*opacus*" 'opac, cobert d'ombra, fosc' (DECLIC, 6)- i que identifiquen un lloc o indret ombrívol, on no hi arriba el sol i que molt sovint es correspon amb un vessant d'una muntanya que dóna al nord. Alguns representants toponímics en són *s'Obac*, *s'Obaga*, *s'Obaga de Son Palou* i *Coll de s'Obaga*. A la mateixa família semàntica, derivada d'ombra, hi pertanyen els termes *ombriu/ombria* i els adjectius substantivats *ombrívol-a*, amb què es designa el lloc on hi ha poca llum, i especialment on no toca el sol (DCVB, 7). *S'Ombrívol*, *s'Ombrívol Gran*, *Punta Ombria*, *ses Ombres*, *s'Ombreta*, *Sementer de s'Ombra* i *Racó de s'Ombra* en constitueixen la representació toponímica. Altres topònims com *sa Fosca*, *la Fosquina*, *ses Fosques*, *la Regata Fosca*, *es Enfoscats de sa Claror*, *Mendia Fosc* o *sa Curia Fosca* també són susceptibles de ser inclosos en aquest grup.

D'altra banda, tot i que també relacionats amb l'exposició solar tenim, a més, dos aspectes que, malgrat no produir genèrics, són igualment presents a la toponímia: la temperatura i la divisió horària del temps. La referència a la primera apareix bàsicament mitjançant l'ús dels adjectius calent/fred que gairebé podem fer correspondre amb la dicotomia sol/ombra: *Coma Calenta*, *na Calenta*, *Comafreda*, *Coma Freda*, *Comellar de Comafreda*...

Quant a la divisió horària del temps, els rellotges solars eren freqüents a la societat pre-turística, aprofitant la disposició -i observació- d'algun relleu en relació, generalment, al zenit solar. A més, el migdia marcava la fita més important de l'horari, al xapar la jornada laboral i fixar el moment més destacat de repòs i nutrició del dia, pel que la major part d'aquest tipus de topònims s'hi refereixen de forma repetida: *Penyal des Migdia*, *Penya des Migdia*, *Puig des Migdia*, *Comellar des Migdia*, *Cova des Migdia*, *Pla des Migdia*, *Mata des Migdia*, *Carrer des Migdia*, *Camí des Migdia*, *Pesquera des Migdia*... Fins i tot, a les grans valls i comellars, s'arriba a certa precisió horària: *Comellar de les Vuit*, *Pedris de les Deu*, *Mata de les Onze*...

El pas de les estacions també queda reflectit en alguns topònims (*Llenegall de s'Estiu*, *Pas de s'Hivern*) que solen referir-se al període d'ús o activitat, el qual també pot ser de major precisió (*Colls de Gran Dia*, *es Sol Post*).

L'al·lusió al bon temps meteorològic o anticiclònic és també present a topònims com els de *Costa de la Calma*, *Son Bontemps*, *Cala Serena* i *Estret des Temps* que, sumats al conjunt de tots els que ja hem tractat, no deixen però de constituir un grup minoritari dins el conjunt del corpus toponímic balear.

4. AGRAÏMENTS

Treball cofinançat pel Projecte REN 2001-2865-C02-02.

5. BIBLIOGRAFIA

- AGUILÓ, C. (1980) *Mapa toponímic de l'arxipèlag de Cabrera*. Palma: Gráficas Miramar.
- AGUILÓ, C. (1982) *Mapa toponímic de sa Dragonera*. Palma: Gráficas Miramar.
- AGUILÓ, C. (1987) *Mapa toponímic dels illots de les Pitiüses*. Inca: Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear. UIB.
- AGUILÓ, C. (1991) *La toponímia de la costa de Felanitx*. Felanitx: Ajuntament de Felanitx.
- AGUILÓ, C. (1991) *La toponímia de la costa de Campos*. Campos: Ajuntament de Campos.
- AGUILÓ, C. (1996) *La toponímia de la costa de Llucmajor*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- COSTA, M. (1980) *Antologia Lírica*. Mallorca: Ed. Moll.
- DCVB - ALCOVER, A.M.; MOLL, F. de B. (1930-62) *Diccionari Català-Valencià-Balear*. (10 vol.). Palma: Ed. Moll.
- DECLIC - COROMINES, J. (1980) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. (9 vol.) Barcelona: Ed. Curial.
- FIOL, G. (1988-97) «Toponímia documentada». A *Montaura* (1-40).
- MOREU-REY, E. (1982) *Els nostres noms de lloc*. Palma: Ed. Moll. (Els treballs i els dies; 22).
- ORDINAS, A. (1989) *Els noms de lloc del terme de Selva*. Inca: Ajuntament de Selva. Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear.
- ORDINAS, A. (2002) *Geografia i Toponímia a les Illes Balears*. Palma: Ed. Moll. (Els treballs i els dies; 48).
- PICORNELL, C. (1982) «La nova toponímia de les Illes Balears. Una aportació als topònims sorgits arrel del turisme». *Butlletí Interior Societat d'Onomàstica*. X: 86-100.
- RIBES, E. (1993) *La toponímia de la costa de Sant Joan de Labritja*. Eivissa: Ed. Can Sifre.
- RIBES, E. (1995) *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*. Palma: Institut d'Estudis Balearics.